

10,125
70,125
3.
AZ ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR KIADVÁNYAI

SZERKESZTI: JAKUBOVICH EMIL ÉS RÉDEY TIVADAR

— III. —

A
MAGYAR NEMZETI MÚZEUM
HIRLAPOSZTÁLYA

FENNÁLLÁSÁNAK ELSŐ FÉLSZÁZADÁBAN

1884—1934

IRTA

GORIUPP ALISZ

BUDAPEST

KIADJA A M. N. MÚZEUM ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRA

1934.

Az Orsz. Széchényi Könyvtár Kiadványai

című sorozatban eddig megjelent :

- I. Hoffmann Edith: A Nemzeti Múzeum Széchényi Könyvtárának
illuminált kéziratai.
- II. Gárdonyi Albert: Régi pesti könyvkereskedők.
- III. Goriupp Alisz: A Magyar Nemzeti Múzeum Hirlaposztálya
fennállásának első félszázadában. 1884—1934.

AZ ORSZÁGOS
SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR
KIADVÁNYAI

SZERKESZTI

JAKUBOVICH EMIL ÉS RÉDEY TIVADAR

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

III.

BUDAPEST

STEPHANEUM NYOMDA ÉS KÖNYVKIADÓ R. T.

1934

A

MAGYAR NEMZETI MÚZEUM

HIRLAPOSZTÁLYA

FENNÁLLÁSÁNAK ELSŐ FÉLSZÁZADÁBAN

1884—1934

IRTA

GORIUPP ALISZ

Országos Széchényi Könyvtár

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM ORSZ.

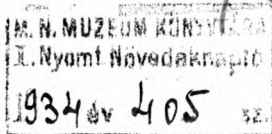
SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRA

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

10.125/3

A nyomdáért felelős: ifj. Kohl Ferenc.

ID. SZINNYEI JÓZSEF
a hírlapkönyvtár megszervezője
és első igazgató-őre.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

ELŐSZÓ.

Megalapítása ötvenedik évfordulóján legrégibb közműveltségi intézetünk egyik különlegesen nagybecsű gyűjteményének, a Magyar Nemzeti Múzeum Hirlaposztályának félszázados fejlődéséről és munkateljesítéséről kívánunk e lapokon rövidre fogott áttekintést nyújtani.

Mutatós jubileumi emlékmű emelésére a mai idők bizonyára nem alkalmasak, mi itt csak ennek a jobbára nehéz, második felében pedig egyenest válságos viszonyok közt eltelt időszaknak szeretnénk szerény határkövet állítani.

Felkérésemre — a rendelkezésünkre álló ügyiratanyag gondos áttanulmányozása s a maga hosszú évekre kiterjedő tapasztalatai alapján — osztályunknak az a tisztviselője nyújt ezekben a sorokban történeti visszapillantást, akire az osztály fejlesztését célzó intézkedések legtöbbszörének eszmei kiépítése és gyakorlati végrehajtása is hárult. Dolgozatából a lezáruló öt évtized szervezeti fejlődésmenetének, gyarapodási és használati számadatainak ma elérhető legpontosabb képe fogadja az érdeklődőt.

De itt a küszöbön nem állhatom meg azt sem, hogy e reánk nézve ünnepi fordulón a kegyelet és hála érzésével ne adózzam azoknak, akiknek célismerete, megértése és nagylelkűsége ezt a nagyrahatott intézményt valóban naggyá is növelte. A magyar könyvészeti tudomány atyamesterének, id. SZINNYEI Józsefnek, csakúgy a honalapítókat megillető tisztelettel tartozunk, mint az ő elgondolását lelkesen felkaroló nagy kultuszminiszternek, TREFORT Ágostonnak.

Az ő szellemükben, az általuk kijelölt, de az idők során akárhányszor bozótba vesző útra visszatalálva, sietett még Könyvtárunk, majd Intézetünk élén végzett irányítómunkája éveiben a Hirlaposztály ügyeinek áldásos támogatására HÓMAN Bálint is, ki azóta

TREFORT örökében a magyar közműveltség legfőbb öréül rendeltetett. Ötven esztendőnk történetéből az utolsó évtized sorsdöntő intézkedéseit alább feltáró adatok önmagukban is egy «második honfoglalás» eredményeiről beszélnek, ezeket szóvirágokkal feldíszíteni még az ünnepi alkalom sem tehetné megokolttá.

S végül mély hálával fordulunk a magyar társadalomhoz is, melynek kiapadhatatlan áldozatkészségében egyik leghatalmasabb erőforrásunkra leltünk. Erre támaszkodva s a magunk eltökéléséből is hű és odaadó munkát fogadva, hittel és bizalommal vághatunk neki a második félszázad munkavégzésének.

Budapest, 1934 június havában.

RÉDEY TIVADAR,
a Magyar Nemzeti Múzeum
Hírlaposztályának igazgatója.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

ÖTVEN ESZTENDEJE, hogy TREFORT Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter elnöklete alatt 1884 június 30-án tartott értekezleten elhatározták, hogy a Magyar Nemzeti Múzeumban megindítják a munkálatokat egy «Országos Hirlapkönyvtár» felállítására. A Nemzeti Múzeumra a választás azért esett, mert annak Országos Széchényi Könyvtára rendelkezett a legnagyobb és aránylag legrendezettebb hirlapanyaggal.

A Könyvtár gyűjtésének köre már kezdetben kiterjeszkedett az újságokra is és ezek megszerzésére nem csekély gondot fordított. A helytartótanács 1804-ben elrendelte *minden* sajtótermék beszolgáltatását és amidőn 1807-ben ezirányú rendelkezését megismétli, a hirlapokat külön meg is nevezi a beszolgáltatandó nyomtatványok között. Hogy az újságok beszolgáltatását számontartották, arról az első adatot a könyvtár egyik viszontagságos ideje szolgáltatja. 1805 őszén Bécs megnyitván Napoleon előtt kapuit, JÓZSEF nádor a könyvtár legértékesebb anyagát Temesvárra vitette. A mentőexpedíciót az első könyvtárigazgató, MILLER Jakab Ferdinánd kísérte el. Távollétének közel négy hónapja alatt helyettese rendszeresen tájékoztatta őt a könyvtári munka menetéről és a köteleespéldányok beérkezéséről beszámolva, főleg két hirlapkiadóra, SCHICKMAYERre és BELNAYra, a *Vereinigte Ofner und Pesther Zeitung*, illetőleg az *Ephemerides Politico-Statisticae* tulajdonosaira panaszkodik. MILLER felterjesztései a nádorhoz többször megemlékeznek a hirlapkiadók hanyagságáról, máskor meg dicsérve emlegetik DECSI Sámuel, aki — bár lapja Bécsben jelenik meg és így beküldésére nem volna kötelezhető — mégis szorgalmasan küldi a *Magyar Kurirt*.¹

Hirlapanyagunk beszerzése és feldolgozása tehát gondos igyekezettel folyt a könyvtár alapítása óta, de az akkori számra, alakra

¹ Kollányi Ferenc: A Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi Országos Könyvtára. 1802—1902. Budapest, 1905. 125., 176—177. l.

és terjedelemre kicsiny sajtó nem is állította külön feladatok elé a gondjukat viselő könyvtárost. A reformkor megnövekedett időszaki sajtótermése, majd az 1848-ban megindult napi sajtó mind kevésbbé illeszkedett be a könyvtár kereteibe. A hatvanas évek számban és terjedelemben felduzzadt lapjai pedig kivált a kiegyezés után már megoldhatatlan feladatokat róttak a könyvtárra. Olvasótermében, majd egyik folyosóján gyűltek halomra, évfolyamonként összekötve szellemi életünk ilyenemű termékei. Beérkezésüket nem győzte ellenőrizni a könyvtár kislétszámú tisztviselői kara; konzerválásukról, bekötésükről, elhelyezésükről nem gondoskodott a könyvtár költségvetése.

Pedig épp a hatvanas évek elején jelentek meg SZINNYEI Józsefnek első hirlapbibliográfiai és hirlaptörténeti cikkei, melyeknek gazdag anyaga a figyelmet fokozottan ráterelte a hirlapok megőrzésének és feldolgozásának fontosságára.

Eötvös Józsefnek a hirlapok feldolgozását és méltóbb keretben való elhelyezését célzó tervéről csak SZINNYEI párszavas megemlékezéséből van tudomásunk.¹ A megfelelő intézkedés azonban még közel két évtizedig váratott magára.

Az említett 1884 június 30-iki értekezéslet előzményeiről keveset tudunk. Mindenesetre SZINNYEI Józsefnek van a Hirlaptár létrejöttében legnagyobb része. Az ő két évtizedes hirlaptörténeti és hirlapbibliográfiai munkássága mindjobban meggyőzte a mértékadó köröket a felől, hogy a hatalmas hirlaptömegek, melyek feldolgozatlanul hevernek a könyvtárak raktáraiban, jelentős és marandó értékeket rejtenek magukban. SZINNYEINEK főleg két cikke volt az, ami a hirlapgyűjtés kérdését jelentős lépéssel előbbre vitte: *«A mi hirlapjaink»* (Reform, 1872. 149. sz.) és *«Alapítsunk hirlapkönyvtárakat!»* (Hon, 1880. 271. sz.). Mindkét cikk egy-egy jajkiáltás a hirlapok megmentése érdekében az utókor számára. Szembeötlő példákkal illusztrálja hirlapjaink mostoha sorsát könyvtárainkban, hangsúlyozza addig is megjelent hirlapirodalmunk gazdagságát, becsét, kimeríthetetlen művelődéstörténeti forrásértékét. Reámutat arra, hogy ha valahol, úgy a hirlapok gyűjtése terén csakugyan fennáll a periculum in mora elvének érvénye.

¹ A Magyar Nemzeti Múzeum multja és jelene. Budapest, 1902. 50. l.

Szavai nem is maradtak hatás nélkül. 1884-ben TREFORT — aki maga is jelentős hirlapírói multra tekinthetett vissza s aki a kulturális élet számos más területén is tanuságát adta a bölcs megértésnek és a bátor kezdeményezés készségének — itt is éles tekintettel felismerte SZINNYEI indítványának nagy jelentőségét. Ennek hatása alatt nagy szeretettel és érdeklődéssel karolta fel az «Országos Hirlapkönyvtár» sorsát.

Az ő elgondolása az volt, hogy elsősorban a három fővárosi közkönyvtárnak: a Magyar Nemzeti Múzeum és a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának, valamint az Egyetemi Könyvtárnak hirlapállománya dolgoztassék fel és egyesíttessék azonos irányelvek és közös vezetés alatt. Az 1884 június 30-ára összehívott értekezletnek, melyre a Múzeum igazgatója, a nevezett könyvtárak vezetői és id. SZINNYEI József hívtak meg, célja az volt, hogy a munka megindításának módozatait megbeszéljék.

A tanácskozás eredményét TREFORT már július 2-án (az aktán tévesen június 2-án) közli a Múzeum igazgatójával. E szerint az Országos Hirlapkönyvtár a Magyar Nemzeti Múzeumban állíttatik fel, ennek könyvtára rendelkezik ugyanis a legnagyobb és viszonylag legrendezettebb hirlapanyaggal. Elrendeli az Országos Széchényi Könyvtár hirlapjainak pontos feldolgozását, hogy azt az Egyetemi Könyvtár és Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának hirlapkészleteivel kiegészíthessék. A munkálatok vezetésével id. SZINNYEI Józsefet bízta meg, akit közvetlenül a Nemzeti Múzeum igazgatójának rendel alá. A Hirlapkönyvtár felmerülő költségeiről külön intézkedést helyez a miniszter kilátásba, hogy a Nemzeti Múzeum javadalma az új intézmény kiadásaival ne terheltezzék meg.¹ Ez az intézkedés az 1885. évtől kezdve életbe is lép, de addig is a személyi kiadások többletét a miniszterium hónapról-hónapra külön utalja ki.

A Hirlapkönyvtár megszervezésének munkálatai még ugyanazon hónap végén megindulnak és SZINNYEI-n kívül egy díjnok és egy altiszt vesznek benne részt. Augusztus 1-től kezdődőleg egy másik díjnokot is rendel TREFORT az Egyetemi Könyvtárból SZINNYEI mellé, aki SZINNYEINEK szeptember 30-án kelt jelentése szerint az

¹ Főigazgatósági irattár 1884. 257. sz.

Akadémiai Könyvtár hirlapanyagát lajstromozza a kiegészítésre alkalmas anyag megállapítása céljából.¹

Az első év a múzeumi anyag magyar részének feldolgozásával, a folyamatosan (akkoriban az 1848: XVIII. t.-c. alapján naponta) érkező kötelezpéldányok átvételével s az Akadémiától átvett hirlapok feldolgozásával telt el. A következő évben az Egyetemi Könyvtár kiegészítő anyagát olvasztják be a Hirlapkönyvtár állományába, majd sor kerül a Nemzeti Kaszinó Könyvtárának és az Erdélyi Múzeum hirlapanyagának átvételére. A rendezés munkálatai mellett a hozzáférhető anyagot az első perctől kezdve a kutatók rendelkezésére bocsátották: az 1884—85. idényben 1070 hirlapolvasó fordult meg a könyvtárban, 1886—87-ben 2000 olvasó 2800 kötet hirlapot nasznált. Tekintetbe véve, hogy SZINNYEI hirlapállományunkat ez időben 1344 hirlapnak 8789 kötetére teszi, az olvasóknak ez a száma nem tekinthető kevésnek.

A Hirlapkönyvtár első munkásainak nem csekély nehézségekkel kellett megbirkóznok. Mindenekelőtt az áldatlan helykérdés gördített munkájuk elé akadályokat. Az akkoriban fűthetetlen, egyszerű ablakos folyosó helyett a téli hónapokra a Kézirattár helyiségeiben kellett meghuzódniok; az Akadémia Könyvtárában, majd az Egyetemi Könyvtárban dolgozó díjnok részben hideg raktárban, részben pincehelyiségben végezte a kiegészítő anyag válogatásának munkáját. A feldolgozott hirlapsorozatok felállítására nem volt sem elég hely, sem megfelelő bútorzat. SZINNYEI a Nemzeti Múzeum igazgatójához intézett első jelentésében szép tervet dolgozott ki a Hirlapkönyvtár felállítására. Nem kevesebb, mint három termet kér a felállítandó anyag elhelyezésére. Ezekből két termet a magyar, egy termet pedig az idegennyelvű hirlapok töltenének be. Az egyik teremben foglalnának helyet a hirlapolvasók, akik kellő felügyelet mellett használhatnák itt az anyagot és az ugyanebben a helyiségben elhelyezett katalógusokat.²

Az ilyen elhelyezkedés megvalósítására azonban a Múzeum helyviszonyai mellett nem kerülhetett sor, hanem mindössze az

¹ Főigazgatósági irattár 1884. 287. sz.

² Főigazgatósági irattár 1884. 287. sz.

egyik folyosót látják el 1889-ben körbenfutó, karzatos bútorzattal a hírlapok befogadására.

Közben TREFORTnak 1888 augusztus 27-én bekövetkezett halálával, majd SZINNYEINEK a Magyar Nemzeti Múzeumhoz történt kinevezésével az «Országos Hírlapkönyvtár» sorsa is eldőlt s az eredetileg önállónak tervezett intézmény helyett¹ az Országos Széchényi Könyvtár egyik osztályává lett és pontosan negyven esztendeig az is maradt, míg 1929-ben, június 19-én a 66/1929. számú főigazgatói rendelettel a Nemzeti Múzeum önálló osztályává nyilvánított.

SZINNYEI és munkatársai, VÁCZY János és KERESZTY István, a Hírlapkönyvtár fennállásának első öt esztendejében hatalmas munkát végeztek; feldolgozták a Nemzeti Múzeum Könyvtárának hírlapanyagát s kiegészítették azt az Egyetemi Könyvtár, a Magyar Tudományos Akadémia, a Nemzeti Kaszinó és az Erdélyi Múzeum Könyvtárának hírlapanyagával. SZINNYEI ezenkívül az 1885. és 1886. években beutazta az ország különböző részeit, hogy a vidéki hírlapok hiányos sorozatait kiegészítse és a nyomdászokat az időszaki sajtótermékek beszerzésére serkentse.² Lelkes működésének legszembeszökőbb eredménye a beérkező hírlapszámok ugrásszerű emelkedése. A számontartás és reklamációk következtében hazai nyomdáink a korábbi 27.622 hírlapszámmal szemben 1889-ben 67.156 számot szolgáltatottak be.

Az 1889. év elején az egybegyűjtött anyag nyelvek szerint csoportosítva, betűrendben felállítva, bekötve, nagyobb részében cédulázva, de legalább is lajstromozva helyeztetett el a Hírlaptár első otthonában, az Országos Széchényi Könyvtár mai ruhatári folyosóján.³

Ez az otthon azonban rövid pár év alatt szűknek bizonyult, az 1892/93. évi könyvtári jelentés szerint a hírlapraktár már a legközelebbi gyarapodás befogadására sem alkalmas. 1895-ben a

¹ Főigazgatósági irattár 1884. 257., 287. sz. — Nemzet 1885. 10. sz. Acturius (Szilágyi Sándor?): A felállítandó Hírlapkönyvtár.

² Főigazgatósági irattár 1886. 113. sz.

³ Ezeket és a történeti beszámolóink további részében közölt adatokat a Magyar Könyvszemlében évről-évre kiadott könyvtári, illetve hírlaposztályi jelentések szolgáltatták.

bejáratí folyosó bebútorzásával segítenek a helyhiányon és mintegy hat évre biztosítják a gyarapodás elhelyezésének lehetőségét. Ugyanekkor a hirlaptári tisztviselők munkahelyéül s egyúttal hirlapolvasónak a mai katalógustermet jelölik ki. 1902-ben egy lépcsőházi helyiséget bútoroznak be hirlapraktárnak, 1909-ben a Nemzeti Múzeum pincéjébe szorulnak a Hirlaptár duplumai, a külföldi hirlapok és a magyarországi idegennyelvű, vidéki lapok jelentékeny része. 1910-ben az egyik folyosót látják el pótállványokkal, de mindezek ellenére az 1911. évi könyvtári jelentés a Hirlaptár helyzetéről így emlékezik meg: «A helyhiány és ezáltal a rendszeres kezelés és ellenőrzés lehetetlensége a Hirlaptárban a legnagyobb mérvű, úgyhogy, ha a közeli jövőben gyökeres segítség nem történik, a közönség kiszolgálásának és az anyag rendjének csődje fog bekövetkezni». Jobb lehetőség híján a következő évben bérelt raktárhelyiséggel (Szentkirályi-utca 7. sz. a.) oldották meg a helykérdést, ebbe a múzeumépület pincéjében elhelyezett anyagon kívül még jelentékeny mennyiségű magyar vidéki anyagot is telepítettek át. Hogy ez az épületen kívüli hirlapraktár csupán az anyag rendbentartásán segített, de a kiszolgálás kérdését csak nehezítette, azt mondani is felesleges. De itt legalább az elhelyezett anyag rendben és raktári célokra alkalmas helyen állott, bár, sajnos, nem addig, míg jobb megoldást hozott volna a jövő. Előbb még a Károlyi-kormány intézkedésére 1919 elején az Eszterházy-utcai Festetics-palota istállójába kellett rövid pár nap alatt a külső raktárhelyiség anyagát átköltöztetnünk. Ez az anyag, ha a gyakori használatot illetőleg nem is, de mennyiségre és értékre megközelítette a Múzeum épületében elhelyezett anyagunkat. Itt állott, hogy példát említsünk, a *Pressburger Zeitung*-nak pár évfolyam híján teljes sorozata 1764 óta; itt a *Siebenbürger Bote*, a *Neovidensis*, az *Erdélyi Hiradó*, az amerikai magyar ujságok. A forradalmi kormány kiutalta helyiség szűk volt és az állványok felállítása és az anyag bezsúfolása után jórészt sötét. A régebbi raktárban példás rendben álló sorozatok rendje a hajszolt költözés alatt megbomlott és az utolsó szögletig megtöltött «raktárhelyiség»-ben — ha ugyan könyvtári szempontból egy istállót annak lehet nevezni — az ott töltött hét év alatt teljesen helyre nem is állt.

Közben a Múzeum épületében szintén betelt az utolsó férőhely is, s az újabb évek gyarapodása már a raktárak padlóján nyert elhelyezést. 1923-ban egy karzat építésével 76 m² rakterületet nyert a Hirlaptár, amivel legalább annyit elért, hogy az újabb gyarapodás bekötött évfolyamai sorozataikba helyeztettek és ezzel a kibontakozás felé vezető első lépéssel egyidejűleg megindultak a nagyobbarányú feldolgozási munkálatok, melyek a Hirlaptárnak új, 1927-ben bekövetkezett elhelyezkedését készítették elő. 1927-ben a Hirlaptár egy modern, SCHLICK-VAJDA-rendszerű, 654 m² rakterületű vasállványos teremben s egy körbenfutó, ca 360 m² rakterületű folyosón helyeztetett el. Régibb raktárhelyiségeiből is megtartott több mint 480 m² rakterületet. Hogy ez a megoldás mennyire a tizenkettedik órában következett be, arról az a tény győzhet meg legjobban, hogy 1926—27 telén már mintegy 200 m² rakterületet elfoglaló hirlapanyag tornyosult felhalmozva a könyvtár különböző helyiségeiben.

Az 1927-ben rendelkezésünkre bocsátott hely mintegy ötévi gyarapodás kényelmes elhelyezését biztosította. 1932-ben dr. JAKUBOVICH Emil könyvtárigazgató megértése tette lehetővé duplumainknak egy lépcsőházi raktárhelyiségben való felállítását. 1933-ban pedig ugyanő egy könyvtári karzatot engedett át anyagunk elhelyezésére. Az ő segítő gondoskodásának köszönhetjük, hogy raktáraink rendje az utolsó években is teljes mértékben fenntartható volt és anyagunk egyes részeinek átrakásával még egy, esetleg két évig fenn is tartható.

A helykérdés itt közölt adatai magukban is reámutatnak a Hirlaptár gyors és nagyarányú gyarapodására. SZINNYEI a nyolcvanas évek végén 8789 kötetben állapítja meg állományunkat, 1902-ben — a Magyar Nemzeti Múzeum megalapításának évszázados fordulóján — több mint 20.000 kötetre becsüli;¹ ma erősen megközelítjük a 60.000 kötetet, vagyis negyvenöt év alatt a Hirlaptár anyaga több mint hatszorosára emelkedett. Ez a gyarapodás mindezenfölött tanúságot tesz arról a gondos munkáról, mellyel SZINNYEI József, az ő munkatársai és utódai hirlapirodalmunk termékeit visszamenőleg is egybegyűjtötték; tanúságot tesz hirlaptermelésünk

¹ A Magyar Nemzeti Múzeum multja és jelene. Budapest, 1902. 52 l.

megnövekedett arányairól, nemkülönben az 1897. évi kötelesspéldány-törvény eredményeiről. (1896—97-ben 58.124, 1897—98-ban 84.516 hirlapszámmal gyarapodott az osztály.) De tanúságot tesz gyűjteményünk azok áldozatkészségéről is, akik a Hirlaposztályt ajándékaikkal gyarapították; különösen a külföldi magyar és magyarvonatkozású lapjaink beszerzése terén szereztek ajándékozóink — intézmények és magánosok, szerkesztőségek és előfizető maecenások — elévülhetetlen érdemeket.

Ajándékozóink érdeme — különösen azoké, akik rendszeresen évről-évre látnak el gyűjtési körünkbe tartozó anyaggal — az utolsó tizenöt év alatt különösen kimagasló. A trianoni határokkal mérhetetlenül megnövekedett a beszerzendő magyar és magyarvonatkozású anyag, minthogy az elcsatolt területekről kötelesspéldányt természetesen nem kapunk. Hogy milyen nagyarányú csökkenést idézett elő a megszállás, majd a trianoni béke, arról évi gyarapodásunk számadatai beszélnek leglesújtóbban: 1913-ban, az utolsó békeévben 117.734 számmal, 1917-ben 83.181 számmal, 1920-ban azonban csak 20.557 számmal gyarapodott osztályunk állománya. A kötelesspéldányok hirlapszámai csak 1930-ban emelkednek ismét 50.000 fölé, az ajándék útján szerzett hirlapszámok átlaga ellenben ez években mintegy 15.000-re tehető.

Mi sem lett volna természetesebb, mint hogy a Hirlaptár fenntartotta volna gyűjtési körét az egész történelmi Magyarország sajtójára, sőt kiterjesztette volna azt a szomszédállamok fontosabb sajtótermékeire is. Nem is a feladat fel nem ismerésén múlt és múlik, hogy ezen a téren nem számolhatunk be teljes eredménnyről. A feladat az első perctől kezdve tisztán állt intézetünk vezetősége előtt, de a gyűjtésnek, illetőleg a beszerzésnek az első időben az elzárt határok, majd pénzünk elértéktelenedése, végül pedig szűkreszabott költségvetésünk állottak útjában.

Az összeomlás és a forradalmak idejének, valamint az ezt követő 1920. és 1921. évnek gyűjtése a legszegényebb. Lassankint azonban összeköttetések kiépítésével mégis sikerült az elcsatolt területekről a legfontosabb magyar sajtótermékek és néhány idegen nyelvű hirlap és folyóirat beszerzését biztosítanunk, sőt a csehszlovákiai és romániai sajtó néhány vezető lapját is már tizedik éve rendszeresen megkapjuk.

Ugyancsak kiemelendők újabb gyarapodásunkból a külföldi magyar lapok. Megközelítő teljességgel megszereztük a külföldre menekült oktobristák és kommunisták sajtóorganumait, szép számmal érkeznek ismét amerikai magyar lapok is.

E mellett régibb anyagunk kiegészítése terén is jelentős lépésekről számolhatunk be: megvettük pl. az *Europa* című Bécsben, a magyar származású ROSENMANN István szerkesztésében megjelent latin ujság két évfolyamát; az első magyar gazdasági szaklapnak, a PETHE Ferenc szerkesztette *Magyar Ujság*-nak 1796. évi teljes folyamát; dicsekedhetünk néhány szám *Nova Posoniensiával* (1721), a *Presspurske Noviny* meglehetősen teljes példányával több példány *Hadi és más nevezetes történetekkel*, *Magyar Hirmondóval* (Pozsony és Bécs) és *Magyar Kurirral*. Ezeket és gyűjteményünk számos más sorozatát évfolyamok, gyakran egyes számok beszerzésével sikerült az elmúlt ötven év alatt teljesebbé tenni.

Kiegészíteni és pótolni való minden gyarapodás mellett is maradt még elég. Hála osztályunk 1929 óta biztosított önálló javadalmának, helyzetünk ma mégis annyira kedvező, hogy az alkalomról-alkalomra adódó pótlási lehetőségeket nem kell elmulasztanunk. Ha a trianoni határokkal reáncrótt feladatot, az elszakított területek magyar érdekű sajtójának beszerzését ma csak kisebb mértékben s azt is csak megértő adományozóink támogatásával tudjuk teljesíteni, mégis megállapíthatjuk, hogy az osztály ötvenéves fejlődése alatt gyarapodás terén igen szép eredményekről számolhat be.

A gyarapodás gyorsaságából és az ennek következtében fellépő elhelyezési nehézségekből önként következik, hogy a feldolgozás és raktározás nem ment minden zökkenő nélkül. Hozzájárult még ehhez a mindenkor igen csekély tisztviselői létszám. Nagyonbár három, de igen gyakran éveken át csak két tisztviselő látta el az osztály minden munkáját és csak 1918—1928-ig, majd 1930 óta számlál az osztály állandóan négy, illetőleg 1931 óta öt tisztviselőt. Az altisztek száma a kezdetbeli egyről felszaporodott ugyan kettőre, — sőt 1923-tól 1931-ig három altiszttel is rendelkezünk — de ez édeskevés olyan osztályban, ahol annyi a manuális jellegű munka, mint a hírlapok rendezésénél, kötésrekészítésénél, kötegelésénél s ahol mind e teendők ellátása altiszt híján természetesen a tisztviselőket terhelte és

terheli. Ilyen körülmények között nem meglepő, ha az évi jelentések-
ből ilyen adatok derülnek ki:

1900-ban beérkezett	78.843	szám,	feldolgoztatott	56.882	szám,
1905-ben	«	89.317	«	«	63.694
1910-ben	«	95.043	«	«	69.775
1915-ben	«	126.784	«	«	82.378

Elképzelhető, hogy a szinte évről-évre a számok tízezreivel növe-
kedő feldolgozásbeli hátralék rövidesen ezer és ezer kötetre emelked-
tett. 1908-ban, egy nyári rendkívüli munka keretében feldolgoztat-
nak az addig mutatkozó restanciák, de azóta ismét halomra gyűlt
a feldolgozatlan anyag 1918 őszéig, amikor egy szakdíjnyomokkal szapo-
rítják a Hirlaptár személyzetét. A restancia feldolgozásának akadályát
elsősorban az éveken át felgyülemlett kötetlen anyagban kell keres-
nünk. A Hirlaptár régebbi ügymenetében a cédulázás csak a kötés
után történt meg, a beérkezett évfolyamokat csupán az ideiglenes
cédulán tartották nyilván. Mivel a Hirlaptár csupán fennállásának
első idejében volt abban a helyzetben, hogy gyarapodásából a teljes
évfolyamokat válogatás nélkül beköttesse, a kilencvenes évekből már
maradt teljessége ellenére is kötetlen anyagunk, nem is szólva a
betűrendben kolligátumokba helyezett csonka évfolyamokról. De
míg a háborúig ily sors csak kevésbé használt időszaki sajtóterméke-
ket ért, addig azóta a bekötésre «nem érdemes» anyag fogalma kény-
szerűen egyre bővült, s ezzel egyre szaporodott a cédulázatlan
anyag is.

1921. év nyarán történt az első kísérlet a kötetlen anyag fel-
dolgozására MELICH János könyvtárigazgatónak és BAJZA Józsefnek,
az osztály vezető tisztviselőjének tervei szerint. A cédulázás az anyag
egy jelentékeny részében meg is történt, mindazonáltal az anyag
továbbra is használhatatlan és kezelhetetlen maradt, mert a kötés
a rendelkezésünkre álló összeg mellett nem tudott lépést tartani
a feldolgozott anyaggal, mely továbbra is hozzáférhetetlenül gyűlt
kötésre szánt hatalmas építményekbe. Ezen az állapoton segített
az 1923-ban HÓMAN Bálint, akkori könyvtárigazgató kezdeményezé-
sére megindult fedőlapozás. A két kemény kartonlap közé szorított,
összekötözött, sarokcímkével ellátott hirlapkötegek már kezelhetők

és ha a sorozat gyarapodására hely van, a bekötött évfolyamok mellé állíthatók. Ezzel a módszerrel 1926 végéig több mint 7000 kötet hírlapot dolgoztunk fel — beleértve természetesen a cédulázást is, mely ügyrendünkben ezentúl már megelőzi a bekötést. Ha ideiglenesen helyszűke miatt a fedőlapozott hírlapokat nem is helyezhettük sorozataikba, annyit mégis elértünk, hogy a költözés megindulásakor nem volt kezelhetetlen anyag osztályunkban.

Ugyancsak az 1923. év végleges megállapodást hozott a Hírlap-osztály cédulázásának mikéntjében; az egyöntetű munka érdekében részletes szabályokba foglaltuk a cédulázás külalakját, feltüntetendő adatait és az utalások módját. Ma már minden újonnan indult lap felvétele részletes és bibliográfiailag kielégítő adatok feltüntetésével készül és revideálva újra céduláztuk leggyakrabban használt anyagunk jelentős részét. A cédulázási szabályok alapján rendszeresen készülő szerkesztői utalások egy új katalógussal, a szerkesztők betűrendes katalógusával ajándékozzák meg osztályunkat. Ha ez ma még távol áll is a teljességtől, mégis kiterjed egész állományunk egy-ötödére, magában foglalva legújabb, valamint leggyakrabban használt régiebb anyagunkat.

1926—27 telén katalógusunkról kivonatos másolat készült kártyéklapokra. Ennek befejeztével osztályunk felkészülve várta az ekkor végre bekövetkezett térbeli terjeszkedést, a költözést. Ez a költözés a helyfoglaláson túl a felállításnak is egészen új rendjét jelentette.

SZINNYEI — mint fentebb már említettem — annakidején betűrendben állította fel a Hírlaptár egész anyagát, és pedig külön betűrendben a magyar, a hazai német, a hazai egyéb idegen nyelvű és a külföldi hírlapokat. Ez a betűrendes csoportosítás anyagunk akkori mennyisége és a kezdetben igen vázlatos, sőt hiányos cédulázása mellett a lehető legbölcsebb megoldás volt. 1895-ben KERESZTY István a Hírlaptárt ismertető cikkében¹ már felemlíti és kíváncsnak tartja a számozási rendszernek biztosabb és a nagyság szerinti felállítás lehetőségénél fogva hely szempontjából gazdaságosabb módját, mint a távoli jövő feladatát. «Amíg ez értelemben — írja cikke végén — a személyzeti és a helyi viszonyok meg nem változnak,

¹ Magyar Könyvszemle 1895. 247. l.

addig csak Hirlaptárunk gazdagságával és jószándékainkkal dicsekedhetünk el... nem egyszersmind tényleges, mintaszerű rendtartással.»¹

Pedig ez időben még csak öt betűrendben kereshették a kívánt hírlapot, a későbbi évek során a felállítási betűrendek száma ijesztő gyorsasággal szaporodott. A költözés előtti években már külön-külön betűrendben állott: 1. a fővárosi napilapok csoportja, 2. a leggyakrabban használt folyóiratoké, 3. a vidéki magyar lapok gyakrabban használt része, 4. a kisebb formátumú magyar, német és latin folyóiratok, 5. a ritkábban használt magyar lapok, 6. a hazai német lapok, 7. a hazai egyéb idegen nyelvű lapok, 8. a külföldi nagyformátumú lapok, 9. a külföldi kisebb formátumú lapok, 10. a fedőlappal ellátott magyarországi lapok, 11. a fedőlappal ellátott külföldi lapok és (hogy a tucatot ne lépjük túl, soroljuk közös szám alá) 12. a kolligátumokba helyezett *a)* magyar, *b)* hazai német, *c)* hazai egyéb idegennyelvű, *d)* külföldi hírlapok és folyóiratok csoportja. Ezen, a kiszolgálás szempontjából lehetetlen állapoton a raktárak zsúfoltsága mellett segíteni nem lehetett, s ha a tisztviselők és az altisztek helyi memóriája a hosszabb sorozatoknál és a nevesebb lapoknál meg is óvta a kutatókat a nagyon lassú kiszolgálástól, ritkábban használt kisebb anyagot bizony néha csak a harmadik-negyedik helyen sikerült «felfedezni».

Az új, a hirlaptár tisztviselőitől javasolt, a könyvtárigazgatótól, valamint a főigazgatótól jóváhagyott felállítási terv szerint az olvasóterem közelében helyezendők el a még megjelenő napilapok, valamint a leggyakrabban használt folyóiratok. A Hirlaptár minden egyéb anyaga két csoportba osztatik:

- a)* a már megszűnt,
- b)* a még megjelenő időszaki sajtótermékek csoportjába.

Mindkét csoportról helyrajzi napló készítendő.

A kétcsoportraosztást az tette indokolttá, hogy a gyorsan gyarapodó időszaki sajtótermékek átlag egy három-négyévenkinti átrakást kívánnak meg. Az anyag fennemlített szétválasztása következtében egyrészt kisebb az átrakást igénylő anyag, másrészt egy-egy nagyobb

¹ U. o. 1895. 249. l.

sorozat megszüntével átrakodás nélkül is adódik hely a megjelenő lapok raktárában.

A megszünt anyag numerus currens szerint számozandó be. A még megjelenő anyag részére a számsor 10.001—20.000-ig terjedő részét tartjuk fenn; itt nem kurrensen, hanem ugrásokkal számozunk, hogy az egy-egy hosszabb sorozat megszüntével felszabaduló helyet módunkban álljon több kisebb sorozattal betölteni. A megjelenő lapok csoportjában a szám ennél fogva merőben átmeneti jellegű: ceruzával vezetendő a szám a példányra, ceruzával írandó a helyrajzi napló, s tapasztalatokon okulva újabban így vezetendő a szám a cédulákra is.

A lapok felállítása mindkét csoportban nagyság szerint, a hely lehetőleg tökéletes kihasználásával történjék.

E tervezet megvalósítására még a költözés előtt jegyzékbe foglaltuk a már megszünt lapokat és ezek helyéül az újonnan berendezett vasállványzatú termet jelöltük ki. A jegyzék segítségével nagyság szerint csoportosítva helyeztük el e teremben anyagunk lezárt természetű részét. A már felállított hírlapokról elhelyezésük után azonnal a polcok megjelölésével vázlatos cédulakatalógust készítettünk, hogy anyagunk a végleges számozás keresztülviteléig is hozzáférhető legyen.

A vasterem berendezése után a még megjelenő magyarországi lapok felállítására tértünk át, majd az olvasóterem közelében elhelyezendő anyagot állítottuk fel, végül külföldi és duplumanyagunk elhelyezésével az átrakodási munkát befejeztük.

Az egyes kötetek címkével való ellátása után megindult az osztály anyagának és céduláinak beszámozása s a helyrajzi napló felvétele. Mindezen költöztetési és átszervezési munkálatok egy évet és két hónapot vettek igénybe, egyelőre elmaradt azonban külföldi anyagunk beszámozása, mivel ennek nagyobb része cédulázatlan volt.

A költözés alatt felgyűlt hátralékos folyómunka feldolgozása után 1928 őszén már normális mederben folyt a munka; a helyi viszonyok megoldása lehetővé tette, hogy minden újabb gyarapodás cédulázva és legalább is fedőlapozva elfoglalja számmal meghatározott helyét a maga sorozatában.

Teendő maradt még elég. 1930-ban elvégeztük két, betűrendes katalógusunk, a közönség rendelkezésére szánt kartotékkatalógus és

a bibliographiaiilag részletesebb cédulakatalógus összevetését; megkezdettük a kolligátumokba helyezett hirlapok, illetőleg folyóiratok feldolgozását és ezek magyar nyelvű részét 1931 elején be is fejeztük. Az 1931. év második felétől folyó év elejéig elkészültünk duplumaink feldolgozásával, mely munkával kapcsolatban revideáltuk az első példányt, valamint a szükséghez képest megőrzendő többes példányokat és ezeket a fős számú példányokból a lehetőséghez képest ki is egészítettük. E nagy és osztályunk rendtartását nagy mértékben előmozdító munkának egyik igen jelentős eredménye, hogy cserére és így osztályunk kiegészítésére alkalmas anyagunk cédulázva és külön helyiségben felállítva várja az értékesítésre időnkint kínálkozó alkalmakat. Elvégeztük külföldi anyagunknak legalább vázlatos cédulázását és beszámozását, valamint könyomatos anyagunk feldolgozását. Hátra van még az idegen nyelvű kolligátumok feldolgozása, mely munka elvégzése után minden erőnket cédulakatalógusunk még vázlatos részeinek pontos kidolgozására, valamint az 1933. évi gyarapodástól kezdődőleg megindított szakkatalógusunk kartotéklapjainak pótlólagos elkészítésére kell fordítanunk.

Önálló javadalmunk legjelentősebb eredménye az osztályban oly nagyfontosságú kötési munkálatok rendszeres felvétele. Míg a háborús évekig átlagosan 6—700 kötetet köttettünk be évről-évre, addig a háború befejezése óta csak alkalomról-alkalomra — egy-egy rendkívüli javadalom segítségével — sikerült időnkint nagyobb tételekben hirlapokat beköttetnünk; így 1923-ban 1010, 1927-ben 1603 kötetről számol be kötési statisztikánk, ezzel szemben 1925-ben 30-ról, 1926-ban 25-ről, 1928-ban és 1929-ben egyetlen-egyről sem. Önálló javadalmunk folyósítása óta, 1930-tól kezdődőleg azonban immár több, mint 4000 kötetet köttettünk be, illetőleg javítottunk ki, s ezzel legalább a gyakran használt anyagunk jórészét a közönségnek hozzáférhetővé tettük. Kötés szempontjából azonban e mellett sem mondható a Hirlaposztály mai helyzete ideálisnak, hisz még mindig ezrekre és ezrekre megy a csupán fedőlapozott kötetek száma; ha korlátozva is, de kénytelenek vagyunk az ilyen anyagot is itt-ott az olvasók rendelkezésére bocsátani s nem egyszer tapasztaljuk az anyag csonkulásának szomorú példáit. De ha az ilyen, legtöbbször pótolhatatlan károkat nem tekintjük is, a nagyobbarányú kötés lehe-

tővététele már egyedül azért is fontos volna, mert az ma az ujságok konzerválásának egyetlen módja. E téren még segítségre, éspedig gyors intézkedésre szorulunk.

Osztályunk e szerény beszámolója nem volna teljes, ha itt rendszerének ismertetésénél és munkásságának számbavételénél nem érinteném egy nagyfontosságú nyílt kérdésünket, a folyóiratok ügyét. SZINNYEI — valószínűleg az anyag feldolgozottságából kiindulva — hirlaptári anyagnak tekintett mindent, ami egyhavi időköznél gyakrabban jelent meg. Ez a megkülönböztetés az akkori időszaki sajtóban a belső tartalomnak meglehetősen meg is felelt. A fejlődés azonban azt mutatta, hogy a megjelenés időköze nem alkalmas a folyóiratok hovatarozásának megkülönböztetésére. Igaz, hogy tudományos folyóirataink havonta, vagy annál ritkább időközökben jelennek meg, viszont nemcsak ezek jelennek meg havonta. Számtalan szaklap, szemle, szépirodalmi folyóirat, sőt helyiérdekű vidéki hirlap is került így a könyvek közé, sőt mi több, számtalan sorozat szakadt ketté a megjelenési idő megváltozása esetében. Ezenfelül a beérkezés ellenőrzése, az ideiglenes nyilvántartás vezetése mindkét osztályban igénybe vett egy-egy tisztviselőt. A külföldi lapok csoportjában az ugyanazon szállítónál megrendelt hirlapok és folyóiratok átvétele és számláinak ellenőrzése nehézkes és bonyolult volt. Az e csoportba tartozó anyag már 1917-ben áttétetett a Hirlaptárba azzal az utasítással, hogy az év végén a teljes évfolyamok cédulázásra adassanak át a nyomtatványi osztálynak. Az 1923. év elején hasonló intézkedés történt a magyarországi folyóiratokra nézve is. Az 1929. évtől kezdődőleg az összes akkor megjelenő folyóiratok céduláit kiemelték és ezek a Hirlaposztályba áttétetvén, ezzel minden időszaki sajtótermék teljes gondozása az osztály tisztviselőire hárult, úgy hogy a Könyvtár a teljesen feldolgozott évfolyamokat jelzettel ellátva vette és veszi át, minden újonnan indult időszaki sajtótermék ellenben ez idő óta a Hirlaposztály gyarapodását növeli.

A használat azonban meggyőzte a két osztály vezetőségét e megoldás tarthatatlanságáról: a kutatókat az egyik osztály katalógusától a másikéhoz kellett utasítani egy-egy folyóirat jelzetének megállapítása végett. Ugyanez állt a beszerzést és hiánymegállapítást végző tisztviselőre is. Ezért 1933 végén a Hirlaposztály tisztviselői egy

könyvtári tisztviselő segítségével kiemelték a könyvtári katalógusból a folyóiratcédulákat s azokat — miután róluk kartotékot készítettek — beosztották a Hirlaposztály katalógusába, egyszersmind egyesítették a megjelenési idő változásával elszakadt sorozatokat. Ez a nagy munka mindenestre jelentős lépéssel vitte előre az anyag áttekinthetőségét, kényelmére szolgál a kutatóknak, de végleges megoldásnak még mindig nem tekinthető. A folyóiratok távol esnek a gondozásukkal megbízott tisztviselőktől, kötésük késedelmesen történik, gyakran évekre is elmarad, a sorozatok teljes átvételére viszont helyünk nincs, noha a szakokba osztott folyóiratok gyarapodásának elhelyezése a könyvtári raktárakban alig egy-két sorozat mellett van már férőhely. A kallódás veszélye e nehézségek következtében igen nagy s jobb megoldást e tekintetben csak az összes könyvtári osztályok helykérdésének gyökeres megoldásától lehet remélni.

Kíváncsú és osztályunk közeli munkatervébe fel is vétetett egy megjelenési hely szerinti hirlapkatalógusnak elkészítése; reméljük, hogy e jubileumi év végére már az is rendelkezésére állhat olvasóinknak.

Annak a sok, aprólékos gondot igénylő, sokszor lélekölő munkának, amelyet tisztviselőink SZINNYEI Józseftől a legújabb ideiglenes gyakornokig osztályunk anyagának feldolgozása körül végeztek, legszembeszökőbb eredményét használati statisztikánk bizonyítja, mely pontosan tükrözi az osztály időnkint beállott súlyos helyzetét, a kiszolgálás lehetőségeit, az elérhető rend mértékét.

1890—91-ben 1821 olvasó használt 3788 kötetet, 1895—6-ban 1235 olvasó 3596 kötetet használt. A raktár bővítése után 1896—97-ben 1717 olvasó 4035 kötetet használt. A használat ettől fogva 1905-ig emelkedik, amikor is 4271 olvasó 9269 kötetet használt. Ezután csökken az olvasók száma 1911-ig, amikor csupán 2941 olvasóról és 5743 használt kötetről számol be statisztikánk. 1913-ban és 1914-ben ismét élénkebb lett forgalmunk, hogy a háború és forradalom éveiben jelentékenyen gyengüljön. 1920—1929-ig négy- és hétezer között váltakozik a használt kötetek száma, azóta ugrásszerű emelkedést mutat. Legutóbbi három évünk használati statisztikája így alakul:

1931-ben	5404	olvasó	használt	16.492	kötetet,
1932-ben	5769	«	«	20.308	«
1933-ban	6916	«	«	23.691	«

E három év számadatai, melybe a könyvtári elhelyezésű folyóiratok használata *nincs* belszámítva, egyrészt új rendszerünk beváltát és ennek következtében jó kiszolgálási lehetőségeinket bizonyítják, másrészt tanuságot tesznek arról is, hogy olvasóink érdeklődése az utóbbi években mily nagy mértékben fordult az időszakai sajtónk lapjain megőrzött nagyértékű forrásanyag felé.

Ez az érdeklődés, melyet bizonyára a tudományos kutatás újabb eszmetörténeti iránya is előmozdított, teljes mértékben igazolja nagynevű alapítóink, TREFORT Ágoston és SZINNYEI József bölcs előrelátását, kik igazán az utolsó percben óvták meg hirlap-irodalmunkat a menthetetlen pusztulástól s tették lehetővé e ma már aránylag teljesnek mondható gyűjtemény megteremtését. Igazolja ez a nagy használat mindazt az erkölcsi és anyagi támogatást, melyet a Hirlaposztály a kormányhatalom, a Magyar Nemzeti Múzeum vezetősége s nagyszámú önzetlen ajándékozoói részéről ötven éven át, de legeredményesebben épp az utolsó, gyámolító jóakaratra leginkább rászoruló tíz évben bőségesen tapasztalt.

Országos Széchényi Könyvtár

**A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának
címjegyzéke.**

- I. Horváth Ignác: A Magyar Nemzeti Múzeum
ősnymtatványai. Budapest, 1895. (Elfogyott.)
- II. Dr. Áldásy Antal: A Magyar Nemzeti Múzeum
könyvtárának címereslevelei. I. kötet. Budapest,
1904.—II.kötet 1—2. füzet. Budapest, 1923—30.
Ára 20 pengő.
- III. Dr. Gulyás Pál: A Magyar Nemzeti Múzeum
könyvtárában lévő Aldinák. Budapest, 1908.
Ára 2 pengő.
- IV. Dr. Gulyás Pál: Magyar szépirodalom idegen
nyelven a Magyar Nemzeti Múzeum könyv-
tárában. Budapest, 1917. — Függelék. 1920.
Ára 10 pengő.
- V. Kereszty István: Hírlapok és folyóiratok
1867-ig. Budapest, 1916. Ára 3 pengő.
- VI. Isoz Kálmán: Zenei levelek a Magyar Nemzeti
Múzeum könyvtárában. Budapest, 1921—1924.
I. 1—3. füzet. Ára 9 pengő.
- VII. Akantisz Viktor: A Todoreszku-Horváth-könyv-
tár. Budapest, 1922. Ára 6 pengő.
- VIII. Dr. Bártfai Szabó László: Gróf Széchenyi
István könyvtára. Budapest, 1923. Ára 4 pengő.
- IX. Dr. Váczy János és Rédeyné dr. Hoffmann
Mária: Irodalmi Levelestár. I. kötet. Budapest,
1923. Ára 5 pengő.
- X. Végh Gyula: Rariora et Curiosa gróf Apponyi
Sándor gyűjteményéből. Budapest, 1925.
Ára 3 pengő.
- Magyar Könyvszemle. A Magyar Nemzeti Múzeum
Országos Széchényi Könyvtárának közlönye.
Új folyam I—XXXVIII. kötet. A négyfüzetes év-
folyamok ára 8 pengő, a kétfüzeteseké 6 pengő,
az egyfüzeteseké 4 pengő.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár